

Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně
Ústav pedagogických věd

Percipování kázně ve škole učiteli a žáky
(seminární práce do předmětu Metody a techniky pedagogického výzkumu)

Brno, 2004

Lucie Dolníčková

Pedagogický výzkum: Percipování kázně ve škole učiteli a žáky

Autor: *Stanislav Bendl*

Studie ukazuje, jak percipují kázeň ve škole učitelé a žáci. Pojem percepce je zde velice důležitý, neboť stav kázně nebyl zjišťován objektivními kritérii, jako např. četností přestupků za sledované období, množstvím třídních nebo ředitelských důtek atd. Jedná se tedy o subjektivní názory respondentů, opírající se o každodenní kázeňskou zkušenost. Termín kázeň vymezil autor jako vědomé dodržování zadaných norem a kázeň školní definoval jako dodržování školního řádu a pravidel stanovených učiteli.

Výzkumné šetření

Cílem bylo zjistit, jak vnímají kázeň, resp. nekázeň učitelé a žáci základních škol v Praze 6. Dotazníkové šetření se zaměřilo na oblast školní kázně. Dotazník pro učitele obsahoval 19 položek, pro žáky 8. Zahrnoval položky uzavřené, otevřené i polootevřené. Otázky se týkaly následujících okruhů“ používané kázeňské prostředky, příčiny nekázně ve škole, kázeňský optimismus učitelů, opatření ke zlepšení kázně, obtížnost dodržování školního řádu pro žáky, postoje žáků ke kázni, charakteristika učitele majícího kázeň. Některé položky byly shodné pro učitele i pro žáky.

Metody a techniky výzkumu

Jako hlavní byla použita metoda dotazníková, jako dílčí metoda analýzy školních řádů. Výzkumu předcházela ověřovací fáze předvýzkumu. V dotazníkovém šetření byla respondentům přenechána volba, zda vyplní dotazník anonymně nebo zda se podepíše. Rozdíl v odpovědích způsobený anonymitou či neanonymitou respondentů nebyl u souboru učitelů statisticky prokázán. U souboru žáků nebyl rozdíl z důvodů nízkého počtu dotazníků vyplněných anonymně zkoumán.

Kvalita použitého dotazníku byla zjišťována prostřednictvím expertního hodnocení. Experty byly pedagogové, většinou metodologové, z Pedagogické a z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze.

Charakteristika zkoumaných souborů

Výzkumné šetření bylo realizováno na všech plně organizovaných školách v regionu Prahy 6.

Hlavním důvodem byly technické a ekonomické limity spojené s eventuálním reprezentativním výběrem škol a žáků. Orientace na Prahu 6 byla odůvodněna tím, že jde o část, která splňuje všechny městské funkce a typy osídlení. Školy v této oblasti rovněž zahrnovaly variabilitu škol.

Organizace výzkumu

Po předvýzkumu týkajícím se obou souborů byly kontaktovány všechny plně organizované školy v Praze 6, kterých bylo ve školním roce 1995/96 celkem 23. Z nich souhlasilo s realizací 21 resp. 20. Vedení jedné školy souhlasilo pouze s realizací u žáků, odmítlo však zatěžovat samotné učitele.

V souboru učitelů bylo 14 mimosídlištních a 6 sídlištních škol, přičemž jedna ze sídlištních škol se zaměřením na matematiku a jedna jazyková.

V případě souboru žáků to bylo 21 škol, z nichž bylo 15 mimosídlištních a 6 sídlištních.

Následovně bylo provedeno dotazníkové šetření, jehož respondenty byli učitelé druhého stupně základní školy. Po výzkumném šetření prováděném na souboru učitelů bylo realizováno výzkumné šetření na souboru žáků (dívek a chlapců) 7. ročníku. Výzkumník byl ponechán v dané třídě v době výzkumného šetření o samotě, důvodem bylo eliminovat obavy žáků z prozrazení jejich odpovědí. Žákům byl vysvětlen smysl dotazníku a ponechána svobodná volba zda dotazník vyplní či nikoli. Návratnost dotazníků však byla 100%.

Vyhodnocení dotazníkových položek

Snahou bylo zjistit, jak rozdílně či shodně vnímají kázeň učitelé a žáci. Učitelé reagovali na položku, která zněla: „Které závažné kázeňské přestupky se ve školním roce 1995/1996 častěji vyskytují na vaší ZŠ? Učitelům byl nabídnut seznam přestupků a navíc byla přidána kategorie jiné, aby případně měli možnost doplnit přestupek, který seznam neobsahoval. Seznam obsahoval také kategorii „žádné závažné kázeňské přestupky“.

Učitelům byly předloženy následující přestupky: drogy alkohol, krádeže, šikana, drzost, vulgárnost, záškoláctví, vandalismus, hazardní hry, kouření, rvačky. Odevzdáno bylo 202 dotazníků. 3 ženy a 1 muž danou položku nezodpověděli. Nejasně odpověděly dvě učitelky. Využito tedy bylo 196 dotazníků, z toho 157 od žen a 39 dotazníků od mužů.

Žákům byla položena zcela stejná otázka i nabídka možných odpovědí. Odevzdáno bylo celkem 988 dotazníků, z nichž pět jich bylo vyřazeno. Z 983 odpovědí bylo 496 od dívek a 487 od chlapců.

Jak učitelé, tak žáci se shodují na pořadí prvních dvou částí se vyskytujícími kázeňskými přestupků, tedy drzosti a vulgárnosti. Shoda nastala u obou skupin respondentů také u položek záškoláctví a alkoholu, které byly umístěny na 8. a 9. místě. V případě dalších přestupků již přesná shoda nenastala, přesto se však jedná o minimální posuny. Pokud jde o „kritičnost obou souborů, tedy procenta, která přisoudili učitelé a žáci častějšímu výskytu kázeňských přestupků, může se konstatovat, že v některých případech byli kritičtější učitelé, v jiných zas žáci.

Pro posouzení případného ovlivnění výsledků ankety hodnotícími skupinami autor provedl jednofaktorovou analýzu rozptylu. Závěrem bylo možno konstatovat, že odpovědi učitelů(žen a mužů) a žáků (dívek a chlapců) se do značné míry shodují.

Alternativní metoda

Myslím, že výzkumná metoda formou dotazníku byla v tomto výzkumném šetření zvolena správně. Kvalita dotazníku byla ověřena vysokoškolskými experty v této problematice.

Alternativní metoda, kterou by mohl být například rozhovor, by se potýkala s problémem při realizaci, protože vybraný vzorek je příliš velký. Dalším problémem by mohl být ostych respondentů při samotném rozhovoru, způsobující zkreslení odpovědí. Proto bych při realizaci shodného výzkumu zvolila dotazníkovou metodu jako sám autor. Jediný problém, jenž mohl při realizaci výzkumu touto metodou nastat je výklad respondentů významu slova častěji.

Závěr

Výsledky výzkumného šetření realizovaného na plně organizovaných školách v Praze 6, jehož respondenty byli učitelé druhého stupně ZŠ a žáci sedmého ročníků těchto škol, nejsou příliš optimistické. Podle 90,2 % žáků se na jejich škole častěji vyskytuje drzost, podle 74,9% žáků vulgárnost a podle 54% šikana. Údaje získané od žáků se poměrně shodují s údaji získanými od učitelů. Podle 85,2% učitelů se častěji vyskytuje drzost, podle 83,7 vulgárnost a podle 51,5 vandalismus. Za znepokojující lze považovat také údaj, který se týká častějšího výskytu šikany na školách. K tomuto názoru se přiklonilo 54% žáků a 48% učitelů.

Výzkum poukázal na celou řadu kázeňských přestupků, které se mohou vyskytnout také v jiných obvodech hlavního města i dalších velkých městech.

Literatura:

BENDL, S. *Percipování kázně*. Pedagogika, 2001, roč. 51, č.2, s.206-216